

LHBT's en het nieuwe Liedboek

LHBT's (*LHBT staat voor Lesbisch, Homo, Biseksueel en Transgender*) hebben iets met muziek – althans, dat wil het vooroordeel. Zong Robert Long niet al dat zij zo mooi viool konden spelen? Wie om zich heen kijkt ziet al gauw bevestiging van dit vooroordeel. Het songfestival bijvoorbeeld kent een trouwe supportersschare uit homokringen, maar ook musicals mogen zich volgens de Gay Krant verheugen over grote belangstelling.

Met deze inleidende woorden hebben we impliciet een dilemma aangegeven. Wanneer is een lied geschikt voor leden van de LHBT gemeenschap? Er bestaan veel verschillende stijlen in muziek, dichtkunst en in liturgie. Geen van deze stijlen kan bogen op een exclusief predicaat “geschikt voor LHBT's”. Bovendien zijn onder LHBT's net als in de rest van de wereld grote onderlinge verschillen, in smaak voor muziek en tekst en in religieuze beleving.

Daarover doordenkend kwamen wij terecht bij het criterium *inclusiviteit*. Hoe inclusief zijn de liederen geformuleerd? Kunnen mensen met verschillende leefstijlen en verschillende identiteiten zich erin herkennen? Kunnen wij alle liederen uit volle borst meezingen, of zijn er tenminste voldoende liederen ook voor ons?

Het criterium is dus *niet* of het lied (muziek en/of tekst) is geschreven door iemand uit onze doelgroep maar vooral of wij het als zingende gelovigen mee kunnen zingen. Daarbij speelt sekse-specificiteit een rol. Bijvoorbeeld: in het Liedboek voor de Kerken eindigt gezang 477 (Geest van hierboven) met de regel *dat wij Gods zonen zijn*. Minstens de helft van de gemeente had hier moeite mee. In deze nieuwe bundel is dat opgelost zoals vaak in de praktijk al is gegroeid: wij zingen *dat wij Gods kinderen zijn*. Een kleine ingreep die veel onbehagen wegneemt. Jammer alleen dat het niet op veel meer plaatsen is gebeurd. Daar moeten we als zingende gemeente toch maar weer zelf initiatief nemen!

Een ander voorbeeld: in het Liedboek voor de Kerken staat gezang 487 *De Heer heeft mij gezien en onverwacht* dat door veel vrouwen als heel vrouwonvriendelijk wordt ervaren. Gezongen door mannen kan dat heel anders uitpakken, kan het zelfs een homo-erotische mystiek uitdrukken. 't Is maar hoe je het bekijkt. Het lied is niet meer opgenomen in dit nieuwe Liedboek.

Wij gaan dus uit van de zingende gelovigen. Niet alleen maar de homo-gelovigen. Wij moeten het woord *homo* (of *gay* wat ook in Nederland steeds vaker gebruikt wordt) verruimen. Het is goed gebruik geworden om te spreken over LHBT, een afkorting voor , maar alle LHBT gelovigen, wat zoals gezegd staat voor *Lesbisch, Homo, Biseksueel en Transgender*. Tegenwoordig wordt er vaak nog Q aan toegevoegd: Queer, en soms ook nog wel I voor intersex. Hoe breed wil je de definitie nog maken?

Waar het om gaat is dit: mensen zijn heel verschillend, vertonen een grote variëteit in leefstijlen en dus ook in smaak voor muziek en tekst. Daarover nadenkend ligt een conclusie voor de hand dat een liedboek dat “voor elck wat wils” biedt, het niet gauw verkeerd kan doen. Wij zullen zien of dat klopt.

Het Liedboek wil een boek zijn voor de praktijk. Daarom hebben wij heel praktisch gekeken naar wat wij ermee zouden kunnen in de praktijk van ons werk. Daarbij maken wij onderscheid tussen drie verschillende soorten praktijk die wij hier als drie invalshoeken gebruiken:

1. de gewone kerkgang in onze eigen kerk of gemeente.
2. roze vieringen
3. vieringen van levensverbintenissen (partnerschap, huwelijk)

Gewone kerkgang in onze eigen kerk of gemeente

Iedere week worden er overal kerkdiensten gevierd, waarin veel gezongen wordt. Samen zingen verbindt mensen met elkaar. Het maakt je actief, het maakt je open zodat Woord en Geest binnen kunnen komen. Maar ieder zingt ook met eigen gevoelens, eigen gedachten, eigen zorgen en vreugdes. Een goede tekst van een kerklied is volgens ons een tekst die zo geformuleerd is dat niemand buiten spel wordt gezet.

Natuurlijk geldt voor iedereen: de ene tekst spreekt je meer aan, kun je meer vanuit je hart zingen dan een andere. En dat kan ook nog eens per moment verschillen, afhankelijk van hoe je op een zeker moment in het leven staat. En vaak zing je een lied niet alleen omdat het jezelf raakt, maar omdat het voor anderen belangrijk is. Zolang er maar niemand buitenspel gezet wordt.

Belangrijke aandachtspunten bij het lezen van de tekst van een lied zijn dan:

- worden mensen alleen gezien/aangesproken als mannen of ook als vrouwen? Staat er *hij, broeder, zoon* of ook *zij, zuster, dochter*? Of een neutrale variant zoals *kinderen*?
- Als het over de liefde gaat, gaat het dan min of meer expliciet over een man en een vrouw of zou je ook goed aan twee mannen of twee vrouwen kunnen denken?
- En als een kind wordt gedoopt, gaat het dan over vader en moeder of over ouders? Is er ook ruimte voor kinderen met één ouder?

Het helpt enorm als u bij het kiezen van liederen kiest voor een “gewone” dienst deze aandachtspunten mee laat wegen!

Bij het bladeren door het Liedboek valt op dat er veel liederen zijn die goed te gebruiken zijn. Alle doopliederen bijvoorbeeld zijn geschikt voor diverse ouderparen en eenvoudig aan te passen als er één ouder is. Een voorbeeld van aanpasbaarheid voor een man of een vrouw is te vinden aan het begin van een lied bij het levenseinde:

Jezus, mijn verdriet is groot,
Nog zo jong ging *hij/zij* dood.

In de tekst van dit lied ligt het voor de hand om te kunnen kiezen tussen *hij* en *zij*. Maar er zijn veel meer plaatsen waar dat goed zou kunnen zonder dat het aangegeven is. Een voorbeeld:

Soms groet een licht van vreugde
de christen als *hij* zingt:
de Heer is die 't met vleugels
van liefde *hem* omringt.

Het is mooi als de vrouwen *zij* en *haar* zingen en de mannen *hij* en *hem*. Dit kan gemakkelijk uitgroeien tot een gewoonte. En als u de gemeente echt eens op het andere been wilt zetten, vervang dan in een hele dienst eens consequent alle mannelijke aanduidingen door vrouwelijke!

Een ander aandachtspunt is de manier waarop de Eeuwige wordt omschreven en aan gesproken. De traditie ziet God als mannelijk en wie daar aan vast houdt moet met het Liedboek uit de voeten kunnen. We willen immers niemand buitenspel zetten. Maar de Eeuwige is niet mannelijk of vrouwelijk. Het beeld van de Eeuwige als Vader is niet voor iedereen een beeld dat vertrouwen oproept, het kan zelfs angst oproepen. Het zou daarom mooi zijn als er ook liederen voorhanden zijn waarin niet alleen *Vader, Hij, Zijn* is te lezen, maar ook *Moeder, Zij, Haar*. En als er niet altijd *Heer* staat, maar vaker het meer neutrale *God*.

Een voorbeeld: In het eerste couplet van *Zolang er mensen zijn op aarde* staat op de derde regel *zolang zijt Gij ons aller Vader* en in het vijfde/laatste couplet staat op de derde regel *Vader, Gijzelf zijt in ons midden*. Wij hadden het mooi gevonden als er een keer *Vader* en een keer *Moeder* had gestaan. En de slotregel *O Heer, wij zijn van uw geslacht*, had eenvoudig kunnen worden: *O God, wij zijn van uw geslacht*.

Voor vandaag hebben we een lied uitgezocht dat voldoet aan onze criteria van inclusief taalgebruik en dat nieuw is.

In de bloembol is de krokus

1 In de bloembol is de krokus,
in de pit de appelboom,
in de pop huist een be-lof-te:
vlinders flad-deren straks rond.
In de kou-de van de winter
groeit de len-te ondergronds,
nog verbor-gen tot het uitkomt,
God ziet naar de schepping om.

Elke stilte kent zijn zingen,
zoekt een woord en melodie,
ieder duister wacht een morgen
in dat licht is alles nieuw.
Het verleden bergt de toekomst,
wat die brengt, je weet het niet,
nog verbor-gen tot het uitkomt,
God alleen herschept en ziet.

In ons einde is de aanvang,
in de tijd oneindigheid,
in de twijfel ligt geloven,
in ons leven eeuwigheid,
in de dood het nieuwe leven,
overwonnen alle strijd,
nog verbor-gen tot het uitkomt,
God alleen herkent die tijd.

(Lied 982, tekst en melodie Natalie Allyn Wakeley Sleeth, vertaling Andries Govaert)

Roze vieringen

Roze vieringen zijn er speciaal voor LHBT-ers, hun vrienden en familie. Ze worden door het hele land gehouden. Bekend zijn de maandelijkse evangelische roze vieringen in de keizergrachtkerk in Amsterdam en de jaarlijkse Roze Zaterdag viering, dit jaar op 29 juni in Utrecht. Voor sommige LHBT-ers vormen de roze vieringen hun belangrijkste geloofsgemeenschap, anderen vullen kerkbezoek in de eigen gemeente aan met bezoeken aan de roze vieringen. Roze vieringen zijn niet perse verbonden aan een kerkelijk kleur en je komt er allerlei liturgieën, vormen en smaken tegen. Wat de vieringen met elkaar verbindt is dat homo, lesbisch, biseksueel of transgender zijn er niet de uitzondering, maar regel is. Dat betekent dat tijdens roze vieringen in het bijzonder gelet wordt op inclusief taalgebruik. LHBT-ers vinden elkaar in gedeelde ervaringen die, ook wanneer deze ervaringen te maken hebben met uitsluiting, hen aan elkaar verbinden. De specifieke ervaringen van LHBT-ers vormen bovendien een belangrijk uitgangspunt voor de thema's die aan bod komen in de preek, Bijbellezingen en gekozen liederen.

Een thema dat in het bijzonder veel LHBT-ers aanspreekt, is dat van de coming-out. Veel van hen hebben het uit de kast komen ervaren als een periode waarin ze leerden om zichzelf te aanvaarden en door anderen te laten kennen. Soms ging de coming-out gepaard met afwijzing vanuit de omgeving, zeker ook de kerk, en hebben LHBT-ers het contact met de geloofsgemeenschap en soms ook met God verloren. Het omgekeerde komt ook voor: de coming-out gaat gepaard met een diepe religieuze ervaring: het vertrouwen op God wordt versterkt, juist wanneer er angst is voor de afwijzing van anderen.

LHBT-ers voelen zich vaak aangesproken door Bijbelverhalen en liederen die te maken hebben met de bevrijdende kanten van de coming-out: het loslaten van oude zekerheden, het vertrouwen in de medemens, het ervaren van jezelf als goed en het op weg gaan in het vertrouwen dat God dat ook vindt en met je mee zal gaan. Abraham die op zoek gaat naar het beloofde land, de exodus van het volk van Israël uit Egypte, Ruth die met haar schoonmoeder Naomi op weg gaat, de discipelen die alles achterlaten wanneer Jezus zegt "volg mij" - het zijn allemaal voorbeelden van Bijbelverhalen die tot de verbeelding spreken. Gelovige mensen die ons zijn voorgegaan het ongewisse in.

Het Liedboek bevat een schat aan liederen die tijdens roze vieringen gebruikt kunnen worden om het thema coming-out/ exodus aan te snijden. Met name het hoofdstuk Levensreis heeft veel moois te bieden. Het welbekende *Door de wereld gaat een woord* is, al mag het dan niet meer op de vertrouwde melodie van het Israëlijsche volkslied gezongen worden, een mooi voorbeeld, evenals *Zomaar te gaan met een stok in je hand*, dat herinneringen oproept aan Mozes die het volk wegleidt uit de slavernij.

Vandaag zingen we *Dat wij onszelf gewonnen geven*. Het verwoordt op prachtige wijze zowel de onzekerheid van het op weg gaan met God als het mooie dat het oplevert: vertrouwen op hem/haar en niet vast komen te zitten in de pijn uit het verleden.

Dat wij onszelf gewonnen geven

The musical score is written on four staves, each with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is simple and melodic. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across notes. The first staff begins with a '1' above the first note. The piece ends with a double bar line on the fourth staff.

1 Dat wij onszelf gewonnen ge-ven
aan het be-vrijdende bestaan,
aan wat ons uitdaagt om te le-ven.
Dat wij de stil-le roep verstaan.

Dat wij versteende zekerheden
verlaten om op weg te gaan.
Dat niet de greep van het verleden
ons achterhaalt en stil doet staan.

Omdat de huizen die wij bouwden
geen onderkomen kunnen zijn.
Omdat het bloedeloos vertrouwde
ons achterdochtig maakt en klein.

Dat wat wij hebben ons niet gegijzeld,
dat wij van elke dwang bevrijd
na onbekende plaatsen reizen.
Dat gij ons onderkomen zijt.

(816, tekst René van Loenen, melodie Niek Hermanides)

Vieringen van levensverbintenissen

In het oude Liedboek voor de Kerken waren onder het kopje *Huwelijk* drie gezangen opgenomen. Twee ervan blijven geslachtsneutraal door helemaal in de eerste en tweede persoon te blijven; het derde spreekt van “man en vrouw”.

In het nieuwe Liedboek staan meer liederen onder het kopje *Trouw*: negen stuks. Het enige lied dat spreekt van “man en vrouw” is *God die in het begin*, een lied van Huub Oosterhuis. Alle andere liederen in dit hoofdstuk spreken of in eerste en tweede persoon (ik/wij en jij/u) of in de derde persoon over liefde en trouw zonder aanduiding van geslacht.

Echt nieuwe liederen staan er niet bij, al zal niet iedereen alle opgenomen liederen kennen.

Het lied *Liefde, eenmaal uitgesproken / als uw woord van het begin* van Sytze de Vries was al bekend uit de bundel Tussentijds. *Delf mijn gezicht* op was al bekend uit *Gezangen voor Liturgie*. De tophit uit die bundel *Uit vuur en ijzer* is niet opgenomen.

Een hit bij huwelijken in de protestantse kerken was en is *Wat de toekomst brengen moge*. De tekst ervan past niet direct bij het feestelijke van een huwelijk. Het lied komt wel terug in de nieuwe bundel in het hoofdstuk *Geloven*. Op dezelfde melodie is nu ook een tekst opgenomen van André Troost *Bron van liefde, licht en leven, / voor elkaar zijn wij gemaakt* dat goed past bij de gelegenheid van een inzegening.

Bron van liefde, licht en leven

1 Bron van lief-de, licht en le-ven,
voor el - kaar zijn wij ge - maakt
door uw hand el - kaar ge - ge-ven,
door uw vin-ger aan - ge - raakt.
Laat ons op uw toe - komst ho-pen,
gaan-de - weg U te - ge - moet;
dat wij sa-men la - chend lo-pen
in uw gro-te brui - lofts-stoet.

Bron van liefde, licht en leven,
zon die hartverwarmend schijnt,
woord van hogerhand gegeven,
trouw en teder tot het eind -
al zou ons een vijand haten,
al gaat zelfs de liefste heen,
liefde zal ons nooit verlaten;
Gij laat ons geen dag alleen.

Bron van liefde, licht en leven,
laat uw vreugde in ons zijn;
is de blijdschap weggebleven,
liefde maakt van water wijn.
Dat wij dan elkaar beminnen
zó dat zelfs de dood niet scheidt;
niets kan liefde overwinnen -
liefde heeft de eeuwigheid.

(793, tekst André Troost, melodie John Zundel)